Aydınlanma Kavramı

Özgün metin: **Bülent Gürkan**
Düzenleyen: **Murat Özgen Ayfer**

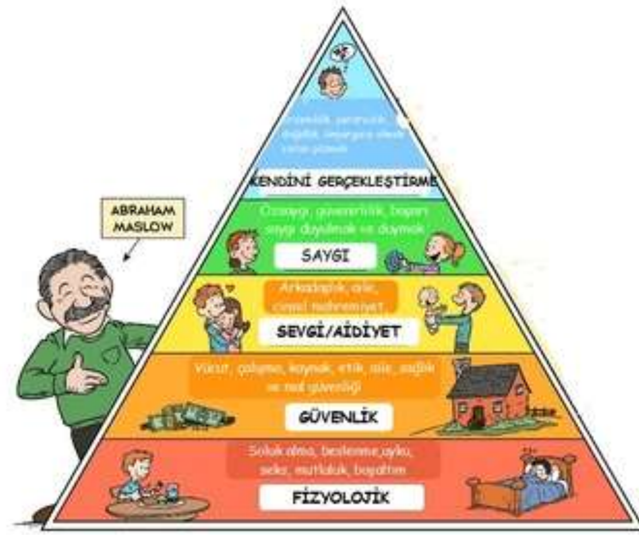
Kaynak: https://ericehrke.com/the-six-stages-of-enlightenment/

Bu çalışmanın özgün metni, 2004 yılında Mason Dergisi'nin 128. sayısında yayımlanmıştır. Burada yeniden gözden geçirilmiş, yer yer gerekli görülen düzeltmeler yapılmış, görseller ile birlikte bazı notlar eklenmiştir.

Önemli bir not: Özgün metinde "akıl" sözcüğü yerine çoğunlukla **"us"** sözcüğü kullanılmıştır. Fakat bu kullanım, anlatımı izlemekte zorluk oluşturmaktadır. Her yerde doğru ve geçerli olmayabilir de... Örneğin "uslu" sıfatı, "akıllı" ile eş anlamlı değildir. Aksine, "uslu kişi", kendi aklının kullanmak yerine sözünün dinlenmesini isteyenlerin dediklerini ve istediklerini yapan kişidir. Bu nedenle özgün yazı üzerinde buna göre düzenleme yapılmıştır.

Amerikan Psikoloji Derneği [American PsychologicalAssociation] eski başkanlarından olan **Abraham Maslow, *“The Theory of Motivation”*** *(Motivasyon Teorisi)* adlı eserinde, insanların temel gereksinimlerini (ihtiyaçlarını) beş aşamalı bir sınıflama içinde ele almış ve bunların şöyle olduğunu ileri sürmüştür:

- Temel fizyolojik gereksinimler
- Güvenlik gereksinimi
- Ait olma, etkileşim, gruplaşma gibi sosyal gereksinimler
- Saygı-statü gereksinimi ve
- Kendini gerçekleştirme ya da kanıtlama gereksinimi.

Kaynak: https://www.yuce-erim.com/bloglar/2016/2/11/hanoili-maslow

Buna göre, öncelikle en temelde yer alan ***açlık-susuzluk*** (iştah) ***uyku*** ve ***seks*** (şehvet) gibi gereksinimlerini karşılayan insan, giderek ***güvenlik*** arayışına girer.

Sonra ***ait olma, birlikte olma kabul görme, sevilme*** gibi sosyal gereksinimler önem kazanır. Bir spor kulübünü, bir siyasi lideri tutanlara katılır, bazı derneklere üye olur. “Onlar beni sever, ben de onlardan oldum” düşüncesinin duygusal doygunluğunu yaşar.

Bu aşamada güç kazanan, konusunda uzman olan, başarı elde eden kişi, kendisinin ***önemli ve değerli*** olduğunun başkalarınca da kabul edilmesini arzu eder. Başka deyişle, ***takdir edilme*** ve ***saygı görme*** gereksinimi ortaya çıkar.

Daha sonra da bütün potansiyelini ortaya koyma ya da olabileceği her şeyi olma yönünde ***öz gerçekleştirim*** alanında yaşamı boyunca girişimlerini sürdürür.

Demek ki, insan günlük yaşamında, gereksinimlerini karşılamak için belirli bir eğitim ve meslek uğraşı içinde zamanının çoğunu harcamak zorundadır. Ayrıca, kendisini kuşatan ve belirleyen gelenek, görenek, inanç ve ideolojilere karşı da çoğunlukla edilgen (pasif) bir konumda yaşamını sürdürür. Ancak kendi dışında oluşan olayların kişi üzerindeki baskısı, giderek onun kişiliğini ve içinde yaşadığı kültürü sorgulamaya başladığı bir noktaya geldiğinde, gerçekleri anlamak ve sorunları aşmak yönünde yeni bir çabanın gereğini duymaya başlar. İşte bu aşamada oluşan yem istek, en genel biçimiyle ***aydınlanma isteği*** olarak nitelenmiştir.

Bu bağlamda ***"aydın kişi niteliği"***ni ele almadan önce ***aydınlanma*** kavramı ve sürecinden kısaca söz etmek yararlı olacaktır.

Antikçağ ***Kozmos***'u *(Cosmogoni, Cosmoloji)*, Ortaçağ ***Tanrı***'yı *(Teologia)*, Yeniçağ ***Duyum*** ve ***Aklı*** (*Ampirizm, Rasyonalizm)*, Yakınçağ da ***Tin*** ve ***Düşünceyi*** *(İdealizm)* egemen kılmıştı. Çağdaş felsefe, tüm bunları ***her kültürde*** ortaya çıkan ***üst yapılar*** ya da insan yaşamının yansımaları olarak değerlendirmiştir. Artık tüm insanlığa egemen bir tin, bir ide, bir evrensel akıl yoktur; kültürlere göre özelleşmiş ***göreli dünya görüşleri*** vardır.

Kaynak: https://www.dreamstime.com/illustration/philosophy-illustration.html

Düşüncenin bu tarihselliği içinde felsefe tarihçileri, klasik anlamda iki aydınlanma döneminden söz eder:

1. Eski Yunan'da İ.Ö. V. yüzyılda gerçekleşen ***Antik Aydınlanma*** ya da ***Grek Aydınlanması,***
2. XVIII. yüzyıl aydınlanması ya da ***Akılcı Aydınlanma***

Antik Aydınlanma, metafiziğin uçsuz bucaksız göğe çıkan kurgularına karşı, eleştirel bir tepki ve ***doğaya dönüş*** niteliğini taşır. Bilgiciler (Sofistler) insanların oluşturduğu yasalar (nomos) yerine doğa yasalarını (physis) öne çıkarmakla bu döneme neden olmuştur. Buna karşın çok tanrılı, putperest, dogmatik dönemde farklı değerler ve yasalar araması, düşünce yoluyla temel sorulara yanıt bulma çabası nedeniyle, metafiziğin kendisi de dönemi için bir aydınlanma olarak değerlendirilmiştir.

Ortaçağ ise, kendi içine kapalı kültür dönemidir. Felsefesi, ***din yorumları*** felsefesidir. Bu tür felsefe, yalnızca öğretici nitelikte olup, araştırıcı ve eleştirici değildir. Bu nedenle Avrupa'da aydınlanma, Ortaçağın sonlarında Rönesans ile birlikte başlamıştır. Önce ***sanat*** bağımsızlığına kavuşmuş ve özgün yapıtlar vererek yaşamın gerçek yüzünü göstermeye başlamış, daha sonra ***felsefe*** ve ***bilim,*** dinî yorumların boyunduruğundan kurtulup gerçek görevine, eş deyişle insan aklı ve deneyimine dayalı yapısına dönmüştür.

Kaynak: https://medium.com/

Bu aydınlanma hareketi Avrupa ülkelerinde hızla yayılırken, sanat, felsefe ve bilimde büyük gelişmeler gerçekleşmiş, Batı'da imparatorluklar, krallıklar bir bir çökmüş, yerlerini ulus devletler almaya başlamıştır.

Aydınlanmanın etkisi giderek 1789 Fransız Devrimi'ne neden olmuş, ***laiklik, özgürlük, eşitlik, insan onuru, insana saygı, insan hakları*** gibi ilke ve kavramlar çağdaş kültürün yapı taşlarını oluşturmuştur.

Aydınlanmanın ünlü düşünürü **Immanuel Kant**, ***"aklını, kendin kullanma yürekliliğini göster"*** diyerek, aklın özgürlüğünü vurgulamış ve aydınlanmayı ***"insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmayış durumundan çıkması"*** olarak tanımlamıştır.

Kant'ın Kaliningrad'daki anıtının üst bölümü

Özetle her iki aydınlanmada da ***inakçılığa*** *(dogmatizme)* ve ***spekülasyonlara*** karşı çıkılmış, insan aklı bilginin ölçüsü olarak kabul edilmiş, insan ve kültür sorunları ele alınarak toplumun düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Akla dayanma ve güvenme, giderek, aklın ***nesnel yasaları*** kavramasına yol açmış ve XIX. yüzyılın ikinci yarısında eytişimsel (diyalektik) ve tarihsel özdekçiliğin bilimsel açıklamalarıyla insanın kendine yabancılaşmasının sona erdiği, ***insanın insanlığına dönüşü,*** aydınlanma sürecinin üçüncü aşaması, bir başka deyişle ***bilimsel aydınlanma*** olarak kabul görmüştür.

Bu bağlamda ***aydınlanma***, insanın geleneksel görüşlerle yetkelere (otoritelere) bağlılıklar, tasarım ve önyargılardan kendini ***aklıyla kurtarması*** ve yine yalnızca ***aklına dayanarak*** yaşamı kavramaya, doğayı, kendini ve toplumu bu yönde düzenlemeye çalışması olarak tanımlanır.

Daha önce sözü edildiği gibi; Batı düşüncesi, aydınlanmanın ***felsefe*** ile başladığını kabul eder. Bilim ve felsefe öncesi mitsel (mitolojik) simgeler ve mistik deneyim yöntemleriyle yapılan içsel gözlemler, buğulu, gizemli ve örtük bir ortamda ***insan aklının kendini arayışıdır.***

İnsanın kendini arayışı ***"bir başkası"***nı araştırmayla başlamış, (doğa parçaları, mitsel figürler, metafizik güçler vb.) giderek ***kendi-başkası*** (diğer bir insan) yoluyla ***toplumsal kişilik bilinci*** kazanarak kendini bulmaya, eş deyişle aydınlanmaya dönüşmüştür.

Ancak felsefe ya da ***Philo-Sophia***/***bilgi sevgisi***'nin ***akılsallığı*** yanında bir de ***sezgisel*** boyutu vardır. Buna karşın Batı Usçuluğu, felsefesel bilgiyi Philo-Sophia kavramının içinde bulunan ***sevgi*** ve ***sezgi***'den soyutlayarak yalın ***mantıksallığa*** indirgemiştir.

Felsefede aydınlanma, insan aklının ya da bilincin kendi kendini konu edinmesi ve kendi üzerine yaptığı yansımayla kendini çözümlemesidir.

Bilinç, her zaman ***"bir şey"***in bilincidir. ***Bilincin bilincini bilmek***, aydınlanmadır.

Ancak insanın kendini aşması ve aydınlanması için yapılması gereken bazı ***etkinlikler*** vardır. ***Descartes***'a göre düşüncenin ilk hareketi ya da ilk dürtü ***"kuşku"***dur. İnanca karşı kuşkuyu kullandığımızda bir etkinlik yapmış oluruz.

Kant'a göre, ikinci adım ***"eleştirel bilinç"*** olmalıdır.

Kuşku üzerine kuşkulanmak, bilinçlenmektir. Bilinçlenmiş kuşku ise eleştiridir.

Eleştiri, iyiye doğru değiştirme amacıyla bir konuyu irdelemektir. Bir başka deyişle, nesne, olay ve olgular üzerinde, yansımalı ve dönüşümlü düşünmek, olumlu ve olumsuz yanların yargılanması ve sonradan bu yargıların tekrar yargılanmasıdır.

Ancak "eleştiri" denilince, bu yerme ve kötüleme, sadece yanlışı ya da uygun olmayanı belirtme anlamına çekilmemelidir. Buna belki "olumsuz eleştiri" denilebilir. Olumlu eleştiri ise, yanlış ya da uygun olmayan bir söz, davranış ya da tutum karşısında, doğru ya da uygun olanın önerilmesiyle oluşturulur. Böyle bir eleştiri üzerine yanıt ya da karşılık verilmez, herhangi bir şekilde savunma yapmaya girişilmez; gereği yapılır.

Eleştirel olmanın ilk adımı ***"sorgulama"***dır. Kuşkudan eleştiriye geçiş ***açıklık*** ve ***seçiktik*** yöntemiyle olur. "Akıl ne ile ve nasıl seçer ya da aklın seçme yetenekleri nedir?" sorularının yanıtları bizi eleştirelliğe götürür.

Akıl, seçme eylemini kendi yeti ve yetenekleri yani kategorileri ile yapar. Ancak eleştirinin de eleştirisi gerekmektedir. Eleştirinin aşılması ***bireşime*** (senteze) gitmekle olanaklıdır.

Bu aşamalar sonucu ele alınan konu açık seçik kılınmış, kategorilerle eleştirilmiş ve denenerek doğrulanmış ya da yanlışlanmış olarak ***bilgiye dönüşmüş*** olur.

Ancak ünlü Alman düşünür **Hegel** bu bilgiye "yeterli bilgi" demez. Bunlar onun için ***tasarım*** düzeyinde kalmış bilgilerdir. Hegel, birbirine karşı dışlanmış kategoriler arasındaki ***zorunlu ilişkileri***, eş deyişle ***süreci*** (zorunlu ardışıklıklar arasındaki zorunlu ilişkiler) bulmuştur.

[Burada “süreç” kavramına çok dikkat etmek, günümüzde hayli sık görülen yanlış kullanımdan sakınmak gerekir. Süreç “süre” yani “gelmiş ya da gelecek olan zaman içinde” anlamına gelmez. Süreç, bir işin ya da bir şeyin yapılış, üretiliş, yerine getiriliş biçimini oluşturan işlemler, eylemler dizisidir.]

Eğer bir nesnenin ***oluş sürecini*** bilmiyorsak, o nesneyi bilmiyoruz demektir.

Bir kavramın ***kültürel gelişim sürecini*** bilmiyorsak o kavramı da bilmiyoruz demektir.

Nesneler yoktur, süreçler vardır ve bir süreçten söz edebilmek için, ***temeli, zorunlu kıpıları, aşma biçimini, devingenliğini*** ve ***ereğini*** göstermek gereği vardır.

Doğru bilgi, nesne, olgu, olay ve kavramları ***süreçleri içinde*** bilmekle elde edilir, Bu ise bilinçlenmektir. ***Akıl, nesnellikteki sürecin mantıkta örgütlenmiş biçimidir*** ve davranışı da varlık gibi ***eytişimseldir.***

Kültür-kişilik-kimlik üçgeni içinde bulunan insan aklı, kendini çevreleyen nesnel, kültürel ve toplumsal ortamda gücünü, ***kendi bilincine varmakla*** oluşturabilir.

Doğa karşısında ***beyin-el*** eytişimiyle gelişen insan, kültür karşısında ***dil-düşünce*** eytişimiyle aklını ve bilincim geliştirir. Eş deyişle, dil düşünceyi ve evrik olarak düşünce dili etkileyip, değiştirip, geliştirirken bilinç gelişir ve us yetkinleşir.

Bu gelişim, bilme ve yapabilme yetisi olan aklın üzerine ***yansımalı düşünme*** ile olanaklıhale gelmiş ve ***aydınlanma*** adını almıştır. ***“Kendini bil”*** *[Gnothi Seauton – Nosce Te Ipsum]* özdeyişi, ***bileni bilmek*** olarak, aklın kendi üstüne dönmesiyle gerçekliğini kazanmaya başlamıştır.

Bu bağlamda aydınlanma, ***nesne, olay ve olguları bilen aklın, kendi kendini bilmesi*** olarak tanımlanır.

Aydınlanma, herhangi bir konuda bilgilenmeden öte, insan aklının özgürleşmesi ile ilgili bir kavramdır. Aklın özgürleşmesi ise ***gücüne*** bağlıdır. İnsan aklı, tek-yanlı-belirlenimlerde takılıp kaldığında ve bu belirlenimlere ***duygusal bağlarla bağlandığında,*** ortaya ***inanç*** çıkar.

İnancın iki yön**ü** vardır;

- Yalnızca bireyde öznel olarak bulunduğunda psişik bir değer taşır ve ***inan*** adını alır,
- Kişiden bağımsızlaşıp topluma mal olduğunda ise ***inanç*** denir. Kişisel durumuyla inan, bireyde bir ***duygusal özgüven*** ve ***denge*** işlevi görmesi yanında, karşıt etki olarak, ***aklın gücünü azaltır;*** bir başka deyişle, ***duyguları dengeleme*** yönünde ***olumlu, aklı engelleme*** yönünde ***olumsuz*** etkide bulunur.

İnançlar, ***donmuş düşüncelerdir*** ve ***bağnazlık (taassup), aklın özgür edimlerine hak tanımaz.***

İnanç, ***boyun eğiş ister ve bunun için gereğinde zor kullanmaya nedendir.***

Bireysel olarak inananları birbirine bağlayan güç ***inançlarıdır.*** Buna karşın, aydınları birbirine bağlayan güç ise ***akılcı ve bilimsel bilgiden doğan aydınlıktır.***

Konuya indirgemeci bir yaklaşımla bakarsak, yaşamda iki önemli tutumun sürekli olarak karşı karşıya geldiğini görürüz:

Bir yanda ***dogmatik tutum*** ki, her türlü gelişmeye engel olurken bir ya da birkaç kişinin düşüncesini diğer bütün insanlara inanç olarak kabul ettirmek ister; akıl karşıtıdır.

Diğer yanda, ***akılcı ve bilimsel tutum*** ki, gelişmeye ve değişmeye açık, saltık bilgi önerisine karşı göreli bilgiyi savunarak bağnazlığı kaldırıp tolerans ilkesine bağlılığı savunur. Amaç, insan aklına ***güvenmek***, onu ***tanımak*** ve akla dayalı bir yaşamı gerçekleştirmektir. Bu yaşam biçiminin yerel, tikel (özel) ve belli bir topluma özgü yapısına ***kültür,*** evrensel boyutuna ***uygarlık*** denir.

Bu bağlamda aydınlanma, ***kültürden*** (yerel) ***uygarlığa*** (evrensel) ***geçiş*** demektir. Ancak, kişinin bağımlılıklarından kurtulması ve ***yerel*** değerlerden ***evrensel*** yani ***genel geçer*** değerlere ulaşması kendi çabası ile olanaklıdır.

Böylece insan, özgürlüğünü, bağımlı olduğu değerleri ***bilerek,*** kendini, doğayı, en genel anlamda dünyasını ***anlayarak*** ve onu değiştirip dönüştürerek, ***aklı*** ile kazanmış olacaktır.

Özgür düşünebilme bir ***kişilik*** sorunu, bu yapının kişilere kazandırılması ise ***eğitim*** sorunudur.

İç içe girmiş ve birbirini bütünleyen iki gelenek vardır ki, bunlar çağdaş düşünceyle çelişir.

Birincisi ***aktarmacılığa*** dayanan eğitim geleneği, İkincisi ***otorite bağımlılığı...***

İkisi birlikte otoritenin sözünü eleştirisiz benimseyen, verilmiş olanı yineleyen ve aktaran bir yapının oluşmasına neden olurlar.

Toplumdan edindiği kültür ve bilgi birikimini, özeleştiri ve akıl süzgecinden geçirmeksizin yinelemeye ve aktarmaya yönlendirilmiş kişi özgür düşünmeyi oluşturamaz. Eğitim sürecinde etken (aktif) olma yani konusunu irdeleme, sorgulama ve tartışabilme olanağı bulamamış olduğundan, düşünce üretemeyen edilgen (pasif) bir konumda kalır.

Sonuç olarak, okuduğu her yazıya, söylenen her söze, ileri sürülen her sava (iddiaya) kuşku duymadan, sorgulamadan, eleştirmeden ***inanan*** bir yapı edinir. Egemen güçlerin görüşlerini kolayca benimseyeceğinden, bağnazlığın ve dogmatik düşüncelerin savunucusu olur. Birçok bilgi edinir, bu bilgileri başkalarına aktarır fakat düşünsel edilgenliği nedeni ile kendisi ***bilgi üretemez, yapıcı ve yaratıcı*** olamaz.

Özgür düşünebilmenin yolu, yöntemli düşünmektir. Bu nedenle ***kuşku sorgulama*** ve ***eleştirel düşünme*** niteliklerini kazanmak için, kişiye yalnızca bilgi yükleyen değil onu düşünmeye, ***eleştirmeye ve anlamaya*** yönlendiren bir eğitim gereklidir.

Sonuçta özgür düşünme, ***özgür anlamaya*** dönüşür. Çünkü bir konu hakkında yalnızca bilgilenmiş olmak, o konuyu anlamış olmak değildir. Çağdaş yorum-bilimde ***anlamak,*** konusuna eğilen kişinin, özgür bilinciyle irdeleme yapması, birimler arasındaki ilişkileri saptaması, ilişkilerdeki sorunların çözümü için sorular sorabilmesi ve yeni bireşimler kurabilmesi demektir.

Farklı kültür ortamlarında bu çalışmalardan geçen kişiler, giderek uygarlığa katılır, katıldıkları ölçüde ondan pay alarak yetkinleşir, ***evrense birey*** niteliği kazanır ve ***aydın insan*** olurlar.

Aydın insan, bilinçli-amaçlı-etkinlikte bulunan, eş deyişle ***eylem varlığına dönüşmüş*** insandır. Ancak buradaki eylem, kişinin, kendini ve var olan koşulları ***aşma*** yönünde olduğu ölçüde değer taşır. Bir başka deyişle, insan doğayı eylemiyle geliştirerek yeniden üretir ve bunu yaparken ***kendini de üretir ve aşar.***

Aydın insan, bilginin kaynağının, insanüstü herhangi bir güç yerine, ***bilinçliye amaçlı*** bir etkinlik olan ***insan eyleminde*** olduğunu anlamış insandır.

İnsanın aydınlanma surecine girmesi, onu olan değerlerden, ***olması gereken değerlere*** doğru geliştirir. Mutlak doğrular ve değerler anlayışının ***durağan*** yapısından çıkarır, ***gelişmeye ve değişmeye açık, yaratıcı, üretici, katılımcı, eleştirel, laik, demokratik*** ve ***insancıl*** bir yapı kazandırır.

Kaynak: https://masonpedia.com/2016/10/11/aydin-kisi-ve-mason-halit-yildirim/

Aydın insan, açık-seçik olan, yaşamının her noktasında kendini yeniden gözden geçiren ve evrensel değerlerle donanmış olarak tüm insanlığı ortak bir anlayış, ***hoşgörü*** ve ***sevgi*** çatısı altında toplamayı amaç edinmiş insandır.

Aydın insan, yalnızca bilgiyi biriktirmiş ya da bir konuda uzmanlaşmış kişi değil, insan ***aklını*** gerçekliği bilmede en yetkin araç olarak özümsemiş, bilimsel gereç ve yöntemlerle ***araştıran, eleştiren, yorumlayan, katkıda bulunan*** etkin bir bireydir. Bilim ile aydınlanmış, erdemler ile süslenmiş ve bu niteliklerini yaşamıyla bir kılmış, sorumluluk ve görev bilinci açığa çıkmış yetkin kişidir. İnsanlığın ortak bilgi birikimini kişiliğine uygun bir biçimde işleyerek, yeni bilgilere, yapıtlara ve ürünlere dönüştüren insandır.

Aydın insanın evrensellikten anladığı, bir düşünce ya da görüşün genel geçer kılınması değil, tüm insanların, insan gerçeğine uygun bir yaşam biçiminde birleştirilmesidir. Bunun da ***bilimsel tutum*** doğrultusunda, ***laik, demokratik*** ve ***insan sever*** bir yaşam olduğu açıktır.

Kaynak: https://cafeduvoyage.com/histoire-de-l-humanite

Biraz da aydınlanma kavramının sıkça sözü edilmeyen ancak aydınlanma çalışmaları yapan her kişinin ele alması gereken diğer bir anlamına değinelim.

Bu yönüyle aydınlanma, düşüncenin ve doğal olarak bilincin ***örtüklükten açıklığa*** ya da ***karanlıktan aydınlığa*** geçiş süreci olduğundan, her zaman ***varlığın armonik birlik*** ve ***bütünselliğinin*** kavranmasını temel almış ve toplum içindeki kişilerin ***bilgeleşmesini*** amaç edinmiştir. Aklın bilgi ve bilgeliğe kavuşması da her devirde ve her kültürde ***güneş, ışık*** ve ***nur*** ile simgelenmiştir.

Çağdaş uygar insana ulaşma aşamalarında, insanı öne çıkaran ve ***ezoterik yapılanmalar*** üyelerine yalnızca bilgiyi değil, bilgiyle birlikte ***bilgeliği*** de kazandırmak söz konusudur.

Bilgelik, doğuştan gelen yetiler ile ***arınma-aydınlanma-sevgi*** yöntemiyle kazanılmış yetilerin birlikteliğidir. İnsan doğasında uyumakta olan yetilerin eylem yoluyla uyandırılıp yaşama geçirilmesi, kazanılmış yeti ve değerlerle bütünleştirilmesi demektir. Bilgeliğin yolu ve yöntemi insanı ***içsel- özgürlüğe***, ***yetkinliğe*** ve ***bütünlüğe*** ulaştırmaktır.

Bilge kişi, huzurlu, yalın, alçakgönüllü ve soylu kişidir. Güvenilir, şefkatli ve güçlüdür. Bozulmayan mutluluğa ve yaşam sevincine ulaşmıştır. İnsanlara ayrım yapmadan kucak açan, ırk, ulus ve dinler üstü hoşgörü anıtıdır. ***Veren kişidir*** almak istemeden; ***seven kişidir*** sevilmeyi beklemeden; ***bilen kişidir*** en gizli gerçekleri kolayca anlatabilen…

Bilgelik yolunda ***arınmanın amacı,*** insanın içtepilerini de içine alan duygularını ***sanat*** yoluyla inceltip armonize ederek ***yaşam sevincine kavuşturmak,*** duyarlık yetisini geliştirerek ***algı yollarını yetkinleştirmek*** ve yaratıcılığın ön koşulu olan ***sezgi*** ve ***buluş*** yollarını açmaktır. Duygular alanında örtük ve sezgisel olan gerçekliği bilinç için açık seçik duruma getirip, ***uyanış*** ya da ***farkındalığı*** ortaya çıkarmaktır.

Mistik nitelikli ezoterik öğretilerde aydınlanma, insanın ***Tanrı ile özdeşleşerek bir ve bütün olduğunun bilincine varması***, hiçbir koşul altında değişmeyen ***mutluluk ve yaşam sevincine kavuşarak özgürleşmesi*** tarzındadır. Delph Tapınağı'nın kapısında yazılı olan, o daha önce değinilmiş ***"Kendini Bil"*** anlamındaki söz, Tanrı elçisi Muhammet'in dilinde (Kuranı Kerim'in İnfitâr suresinde) ***"Nefsini bilen Rabbini bilir"*** biçimini almıştır.

Latincede kısaltılmış olarak ***"V.I.T.R.I.OL."*** biçiminde verilen deyiş, Mevlana Celaleddin'de ***"Kendinden kendine sefer eyle*** ya da ***kendine doğru kımılda, uyuyanlar kımıldanınca uyku gider"*** diye bilgeliğin yönü ve yolu olarak gösterilmiştir. Bu kendine dönüş ve kendi içine kıvrılış, kendini bilme yolunda öncelikle bir ***uyanmayı*** vurgular. Pir Sultan Abdal ***"Uyur idik uyardılar, diriye saydılar bizi''*** sözleriyle, bu olguyu ***ölü bilincin dirilmesi*** biçiminde ortaya koymuştur.

["V.I.T.R.I.OL.": "Visita Interiore Terrae, Rectificando Invenies Occultum Lapidem"; Türkçe karşılığı: Yerin içini ziyaret et, orada düzeltilecek (arındırılacak) olan gizemli taşı bulacaksın]

Bir başka Anadolu bilgesi olan İsmail Emre, ***"Uykudan uyanmak göz ilen değil, biliyorum demek söz ilen değil"*** derken, Koca Yunus, yılların ötesinden ***"İlim, ilim bilmektir, ilim, kendin bilmektir. Sen kendini bilmezsen bu nice okumaktır"*** diye seslenmektedir.

Doğu mistisizminde aydınlanma, isteklinin ***tüm benliği*** ile olaya katılması sonucu gerçekliğin, ***akıl dışı/üstü*** ve ***doğrudan doğruya*** yaşanması demektir. Duyu ve algı dünyasının aşıldığı, bilinen ***nesne*** yaklaşımının ortadan kalktığı bu deneyimi başaranlar, evrendeki tüm nesne, olgu ve olayların ***örgün bütünselliğini*** ve ***karşılıklı etkileşimlerini*** kavramış olur.

Ruhsal/spritüel öğretilerde de benzer yaklaşımlar göze çarpar ***Gerçeklik*** ya da ***üstün benlik,*** aklın ilk parlak ve saf ışığıdır; insanlığın prizmasında yansıdığında, onu alan bireyler kadar farklı renkte ışınlara bölünür. Bu nedenle onu keşfetme, onunla birleşme ve bütünleşme deneyimi tüm evrende aynıdır. Bir kez aklınızın kapısını aralayıp ışığın içeri girmesine izin verdiğinizde, yaşamın anlamı sessizce kendini size açıklar.

Kendini bilmek ve üstün benliği bulmakla yaşamın ve evrenin tüm gizemleri çözülecektir. Her insanın ardında bu ***gerçek benlik*** ya da ***tanrısal öz*** vardır. Lekesiz gök gibi ***sakin,*** doğanın milyonlarca yıllık birikimiyle ***bilge*** ve yaşamda size en iyiyi sunacak kadar ***güçlü…***

Bu anlayışa göre ***üstün-ben*** ya da insanın yüreğindeki sessiz tanık, ***gerçek varlıktır*** ve gerçeğin bilgisi ***insan organizmasında*** yazılıdır.

İnsan, her anını bu gerçek benliğiyle yüz yüze yaşar. Ancak onu kör ve duyarsız kılan, sanılarla dolu aklını koşullamış olan bilgisizlik ve bağnazlığın karanlık örtüsüdür.

İnsan, ***gerçek benliğine*** kendi içine yapacağı gizemli bir yolculuk sonunda ulaşır.

İçsel yolculuğun temel amacı, düşüncenin kararttığı gerçeği insanın anlayabilmesi için zekâ akımında bir biçimde ***kısa devre*** oluşturmaktır; bir başka deyişle, insanı düşüncenin kaynağına yani düşünce akışının bütünüyle durduğu son noktaya çıkarmaktır.

Ünlü gizemci psikiyatr **Richard M. Bucke** (1837-1902), tanrısal bir esinle başına gelen ve hiçbir sözcükle karşılanmayan bu yaşantıyı son derece şaşırtıcı, insanın aşkın bir anlayışla her şeyin birden ne olduğunu anladığı bir durum olarak tanımlamış ve ona ***kozmik bilinç*** adını vermiştir.

Kaynak: https://seelenkompass.medium.com/cosmic-consciousness-the-dance-of-inside-and-outside

Bilge filozof **Alan W. Watts** (1916- 1973), evrenin, aydınlanmış kimseye tam bir açıklık ve kesinlikle bu anda olduğu durumuyla, dinamik, devingen bir bütün olarak ve her bir parçasıyla, tüm ayrıntılarıyla eksiksiz biçimde göründüğünü belirtmiştir. Varoluş bir sorun olmaktan çıkar ve akıl her şeyin ne kadar yetkin olduğunu görmekten şaşkına döner. İnsan, yaşamın özü ve amacının ***"şimdi ve burada"***nın doğrudan algılanması ve yaşanması olduğunu anlar.

İnisiye filozof **Paul Brunton** (1898- 1981), insanların çok yakında ***kendini bilme*** ya da ***ben*** çalışmasının, bütün felsefi kapıları açacak ve yaşamın görünürde çözülemez sanılan bütün sorunlarını çözecek anahtar olduğunu anlayacaklarını böylemiştir.

Değişik ülkelerde değişik toplumlar, bu gizli deneyime farklı isimler vermiş, Hıristiyanlar ***tanrıyla birleşme,*** Hindu azizleri ***ruhsal benlikle bütünleşme,*** tasavvuf ehli ***vücut birliği,*** filozoflar ***sonsuzluğa bir dalış,*** bazı mistikler de ***gerçekliğin keşfi*** diyerek bu deneyimi dünyanın en eski bilgeliği olarak kabul etmişlerdir.

Muhafazakâr/tutucu (geleneksel) Masonlukta da mason, daha adaylık aşamasında Tefekkür Hücresi'nde (Düşünme Odası'nda) ilk bakışta garipsense bile sembolik açıdan önemli değeri olan ve ***V.I.T.R.I.O.L*** ile ifade edilen ünlü Rozikrusiyen dövizinin son iki harfi olan O ve ***L*** harflerini yani ***Gizli Taş*** *(Occultum Lapidem)* olarak, insanın ***gerçek öz benliğini*** görmektedir.

Bu yaklaşıma göre, aslında Masonluk gibi ezoterik olan her örgütün ve her öğretinin de asıl amacı budur. Aldatıcı olan dış görünüşle yetinmeyip, ***zatı*** yani ***özü*** bulmak için ***öz benliğinin derinliklerini araştırmak…***

Eski Mısır Misterleri ve Hermetizm'den başlamak üzere, gerek Mezopotamya gerek Anadolu Misterleri'nde, semitik dinlerden Musevî Kabalası, Hıristiyan Gnostikleri ve İslâmiyet'in İsmailî ve Dürzî gibi heretik veya Sünni-Şii tasavvufunda amaç, yöntem ve ulaşılacak yer, hep aynıdır: İnsana içindeki ***tanrısal özü*** aratmak, buldurmak, ***kendisiyle bütünleştirerek*** aydınlanmasını sağlamak… Bir başka deyişle, ***"Tanrı-İnsan Birliği"***ni sevgi ve kardeşlik katalizatörlüğünde sağlayıp, insanı tanrılaştırmak; daha doğrusu gerçekten ***eşref-i mahlûkat*** yani yaratılmışların en şereflisi ve ***ahsen-i takvim*** yani en güzel ve yetkin biçim olan insanı yücelterek, hakkı olduğu ama koşullanmaları nedeniyle bir türlü bilip idrak edemediği asıl yerine çıkarmak….

[Mister: Gizemci nitelikli antik bilgi öğretilerin genel adı.]

Rose-Croix (Rozkrua, Gül-Haç)'dan doğan ve adını "Gold- und Rosenkreutz" (Altın ve Gül-Haç) koyan Alman masonik grubu da amaçlarının, doğada bulunan ***gizil güçleri etkin hale getirmek,*** insanda bulunan ***ışığı özgür kılmak ve*** böylece her kardeşte sönük varsaydığı ***kardeşlik kandilini uyandırmak*** olduğunu açıklamıştır.

Günümüzde ise ***aydın insan*** ve ***aydınlanmış insan*** kavramlarına psikoloji alanında yeni bir bilimsel boyut ve derinlik getirilmiştir.

İnsan doğası üstüne en etkili ve kapsamlı iki kuram, ***Freud'cu kuram*** ve ***deneyci-pozitivist-davranışçı kuram*** olarak bilinir. Diğerleri daha az kapsamlı ve yetersizdir; bu nedenle yandaşları da küçük guruplara bölünmüştür.

Ne var ki, son birkaç yılda bu değişik gruplar, insan doğasını daha geniş ele alan ***üçüncü güç***, ***üçüncü psikoloji*** ya da ***insancıl psikoloji*** denen, ***iyi, güzel, birlik***, ***bütünsellik, özdeşlik*** ve ***gerçeğin*** algılanmasının ***deneysel ve doğalcı*** bilgi ile olanaklı olduğunu öne süren yeni bir kuram çevresinde hızla birleşmeye başlamışlardır.

Gordon Allport (1897-1967), Karl Ludwig Bühler (1879-1963), Erich Fromm (1900-1980), Kurt Goldstein (1878-1965) ve Abraham Maslow (1908-1870) gibi psikologların öncülük ettiği bu kuram, daha çok var olan bilimsel kuram ve sistemlerde çok küçük yerleri olan ***var oluş, temel gereksinimler ve hazlar, egonun aşılması, öz benlik, yüksek değerler, yaratıcılık, kalıcı mutluluk, sevgi, aşkın bilinç deneyimleri*** gibi konuları ele almaktadır. Maslow'un bu konudaki tezi, psikolojideki yeni gelişmelerin felsefe ve bilimi derin bir ***değişime*** zorladığıdır.

Bu yaklaşıma göre 19. yüzyıl bilimi, mekanik, analitik, aşırı pozitivist, indirgeyici ve değerler dışı olmakla, salt teknoloji üreten, ahlâkî ve erdemsel değerlerden yoksun bir bilimdir. Bilimsel bilginin böylesine değerlerin karşıtına konması, kurumsal dinlerin de gerçeklerden, bilgiden, bilimden koparak yozlaşmasına, giderek bilimsel bilgiye düşman olmalarına neden olmuştur.

Bu karşılıklı yadsıma, eksik bir bilim, eksik bir din, eksik gerçeklikler ve eksik değerler yaratmıştır.

Bugün bize gerekli olan daha geniş yöntemler ve güçlerle donanmış erdemler ve değerler üzerinde de çalışacak ve insanlığa bunları öğretebilecek bir bilimdir. Halen öğrenme sürecinde olan, daha akılcı ve bilgili günümüz bilim adamı, temel sorulara verilmiş dinsel yanıtların yanlışlarla dolu olduğunu bilmektedir.

Bunun yanında dinsel soru, sorun ve gereksinimlerin araştırmaya değer, insan doğasında var oldukları için üzerinde çalışılabilir, tanımlanabilir, bilimsel olarak incelenebilir olduklarının da bilincindedir.

Kuşkusuz dinsel yanıtlar geçersizdir; ancak sorular tam ve mükemmel biçimde beklemektedir.

Bu nedenle ***yeni bilim,*** kurumlaşmış, örgütlenmiş ve yasa koyucu inanç sistemlerinin bazı soru ve söylemlerini olduğu kadar mistik ve bireysel dinlerin öznel, coşkulu, farklı anlatımlarını da ***araştırma alanı içine almak zorundadır.***

Yeni psikolojide açık-seçik görülmüştür ki, doğaüstü diye bilinen tüm içe doğuş olayları ve benzerleri, aslında tamamen ve kesin bir biçimde ***doğal güncel*** ve ***yaşamın içinde var olan,*** insana ait doruk deneyimlerdir.

Bu güne kadar kavramsal, kültürel ve dilbilimsel çalışmalar olarak değerlendirilmiş olmalarına karşın, artık ***psikedelik*** ilaçlar olarak bilinen ***LSD*** ve ***psilocybin*** gibi ilaçların yardımıyla doğru koşullarda ve doğru insanlarda bilimsel biçimde incelenebilmektedirler.

Yeni psikolojik bulgulara göre insan, bilinenden çok daha yüksek ve ***aşkın*** bir doğaya sahiptir.

Bu nedenle aşkın bilinç deneyimleri (transcendent experiences) yoluyla doğal ve deneysel olarak yaşamı kendi gerçekliğinde bir ***öz-biliş*** (being-cognition) farkındalığıyla deneyimlemek, kendilik ve bütünsellik bilincine ulaşmak, ***her insan*** için olanaklıdır.

Üçüncü psikolojinin amacı da insanın bu yüksek doğasını ortaya çıkararak aydınlanmasını sağlamaktır.

İşte ***şaşkınlık, şok*** ve ***ölüm duygusu*** sonunda ortaya çıkacak bu anlayıştır ki, entelektüel aydın insana göre daha derinlikli, yoğun duygulu, mutluluk verici, sakin, ***aydınlanmış*** ve ***bilgece*** bir yaşama dönüşecektir.

Bilimdeki bu yeni yaklaşımları da paylaşırken, sevgili Atamızın ***"Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir"*** özdeyişini anımsatır, bilimsel bilgi ve bilimsel tutumla aydınlanmış yaşamlar dilerim.

KAYNAKÇA

- Felsefe Tarihi *Alfred Weber*
- Batı Felsefesi Tarihi *Bertrand Russel*
- Mantık Bilimi *Hegel*
- Felsefe Sözlüğü *Orhan Hançerlioglu*
- Dünya İnançları Sözlüğü *Orhan Hançerlioglu*
- İslam İnançları Sözlüğü *Orhan Hançerlioğlu*
- Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi *Mircea Eliade*
- Temel Bilinç *Nick Herbert*
- Kendini Bilmek *Michel Foucault*
- Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi *Orhan Türkdoğan*
- Belirsizin Bilimleri *Abraham Moles*
- Aklın Aynası *Titus Burckhardt*
- Doruk Deneyimler *Abraham H. Maslow*
- Denemeler *Alan Watts*
- İçsel Gerçeklik *Paul Brunton*
- Gizli Yol *Paul Brunton*
- İç Deney *Georges Bataille*
- Erdemin Işığı *J.C.Cooper*
- Çağdaş Eğitim *Zehra - Nazan Ipşiroğlu*
- Bilgi Çağı Masonluğu *Tamer Ayan*